بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور
WWW.KONKUR.INFO

https://konkur.info

« قواعد درس هشتم » : صناعةُ التّلميح فی الأدبِ الفارسیّ :

بیشتر بدانیم : اسم‌ها در زبان عربی از نظر اصل بودن یا نبودن به دو دسته تقسیم می‌شوند :

به اسم‌هایی که اصل باشند و از فعل ساخته نشده باشند « **اسم جامد** » و به اسم‌هایی که اصل نباشند و از فعل ساخته شده باشند « **اسم مشتق** » گفته می‌شود.

* اسم جامد * : اسمی که ریشه‌ی فعلی ندارد (از فعل ساخته نشده است) ، یعنی از کلمه‌ی دیگری اشتقاق پیدا نکرده است.

که خود به دو دسته تقسیم می‌شود : **۱ـ جامد مصدری** **۲ـ جامد غیر مصدری**

۱ـ **جامد مصدری** : اسم جامدی است که می‌توان از آن فعل ساخت. که شامل تمامی **مصادر ثلاثی مجرّد و مزید** (۸ باب مزید) می‌شود. مثال :

جُلوس ـ ذَهاباً ـ رُجوعاً ـ کتابَةً ـ عَیشاً و... ـ إحسان ـ تَناسُب ـ تَعلیم ـ تَعَلُّم ـ اِستِغفار و... .

لازم به ذکر است که از تمامی جامدهای مصدری بالا « فعل » ساخته می‌شود. (جُلوس : جَلَسَ ـ یَجلِسُ ـ اِجْلِسْ / إحسان : أحْسَنَ ـ یُحْسِنُ ـ أحْسِنْ)

۲ـ **جامد غیرمصدری** : اسم جامدی است که از مصادر نبوده و هیچ یک از آنها جزو مشتقّات محسوب نمی‌شود. (از این اسامی فعل ساخته نمی‌شود)

مثال : رَجُل ـ قَلَم ـ عالَم ـ جدار ـ شَمس و... .

* اسم مشتق * : اسمی است که ریشه‌ی فعلی دارد (از فعل ساخته شده) ، یعنی از کلمه‌ی دیگری اشتقاق پیدا کرده است. مثال :

اسم هایی چون : « أحمَد ـ حَمید ـ مُحَمَّد ـ حامِد ـ حَمّاد ـ محمُود » **از ریشه‌ی** « حَمَدَ » **گرفته شده اند**. (پس همگی مشتق اند)

* **برای تشخیص دادن اسم‌های جامد از مشتق باید انواع مشتق را فرا گیریم** : (۷ موردند که تا حال حاضر ۵ مورد آن در کتاب درسی آمده است)

۱ـ اسم فاعل **۲ـ اسم مفعول** **۳ـ اسم مبالغه** **۴ـ اسم تفضیل** **۵ـ اسم مکان**

تلگرام ⇦ /@Arabicfadaei

❶ **اسم فاعل** : همان « صفت فاعلی » در زبان فارسی است که معنای انجام دهنده‌ی کار یا دارنده حالتی را نشان می‌دهد.

مثال : بیننده ـ خواننده ـ شنونده ـ آموزگار ـ آفریدگار و... .

** در زبان عربی به صفت فاعلی « اسم فاعل » گفته می‌شود که به دو روش زیر ساخته می‌شود :

الف) **اسم فاعل از ثلاثی مجرّد** : ریشه‌ی فعل مورد نظر را بر وزن « فاعِل » می‌نویسیم. مثال :

ـ یَشکُرُ ← شَ کَ رَ ← شاکِر ـ یَنْصُرُ ← نَ صَ رَ ← ناصِر ـ یَسْأَلُ ←سَ أَ لَ ← سائِل

اسم‌هایی چون ؛ قائِم (قَ وَ مَ) ـ قائل ـ صائِم ـ سائر ـ غائِب و... قاضِی ـ شاکِی ـ غازِی ـ داعِی و ... ضالّ ـ تامّ ـ حادّ ـ ضارّ و... ؛ **اسم فاعل** از مجرّدند.

ب) **اسم فاعل از ثلاثی مزید** : [خلاصه ؛ مُـ + ... ـِـ ؛ اسم فاعل]

ـ علامت مضارعه (أتین) را از ابتدای فعل **حذف** نموده و به جای آن **میم مضموم** « مُـ » می‌گذاریم.

ـ حرکت عین الفعل (دوّمین حرف ریشه) را « **کسره ـِـ** » می‌دهیم. مثال :

ـ یُحْسِنُ ← مُحْسِن ـ یُعلّمونَ ← مُعلِّمونَ ـ مُعلِّمین ـ یَستَخدِمْنَ ← مُستَخدِمات ـ اَتَناسَبُ ← مُتَناسِب ـ مُتَناسِبَة

اسم‌هایی چون ؛ مُبین ـ مُعین ـ مُرید ـ مُجیب ـ مُقیم ـ مُجیر و... **اسم فاعل از ثلاثی مزید** (از باب إفعال) هستند.

❷ **اسم مفعول** : همان « صفت مفعولی » در زبان فارسی است که در معنا انجام کار توسّط فاعل بر روی آن واقع می‌شود. مثال : دیده شده ـ خوانده شده و...

** در زبان عربی به صفت مفعولی « اسم مفعول » گفته می‌شود که به دو روش زیر ساخته می‌شود :

الف) **اسم مفعول از ثلاثی مجرّد** : ریشه‌ی فعل مورد نظر را بر وزن « مَـفْـعُـول » می‌نویسیم. مثال :

ـ یَشکُرُ ← شَ کَ رَ ← مَشکُور ـ یَنْصُرُ ← نَ صَ رَ ← مَنصُور ـ یَسْأَلُ ←سَ أَ لَ ← مَسؤول

اسم‌هایی چون ؛ مَهدِیّ ـ مَخفِیّ ـ مَبنِیّ ـ مَرضِیّ و.... **اسم مفعول از ثلاثی مجرّد** هستند.

ب) اسم مفعول از ثلاثی مزید : [خلاصه : مُـ + ... ـعَـ ؛ اسم مفعول]

ـ علامت مضارعه (أتین) را از ابتدای فعل حذف نموده و به جای آن میم مضموم « مُـ » می‌گذاریم.

ـ حرکت عین الفعل (دوّمین حرف ریشه) را « فتحه ـَـ » می‌دهیم. مثال :

ـ یُحْسِنُ ← مُحْسَن ـ یُعلّمونَ ← مُعلَّمونَ ـ مُعلَّمینَ ـ یَسْتَخدِمْنَ ← مُسْتَخدَمات ـ اَتَناوَلُ ← مُتَناوَل ـ مُتَناوَلَة

اسم‌هایی چون ؛ مُراد ـ مُذاب ـ مُجاب ـ مُقام ـ مُجار و... اسم مفعول از ثلاثی مزید (از باب إفعال) هستند.

■ نکته ۱ ■ : هر اسمی‌که با حرف « مُـ » شروع شود، قطعاً « مشتق اسم فاعل یا مفعول » است. البتّه اسمی که بر وزن « مُـفاعَـلَـة » بیاید و معنای مصدری داشته باشد، دیگر مشتق (اسم مفعول) نمی‌باشد و جامد مصدری (مصدر باب مُفاعَـلَة) محسوب می‌شود.

۱) مُـ + عین الفعل کسره دار « ـِـ » یا حرف « ی » ← اسم فاعل ؛ مُنزِل ـ مُختَلِف ـ مُشکِل .... مُعین ـ مُرید ـ مُقیم و... .

۲) مُـ + عین الفعل فتحه دار « ـَـ » یا حرف « ا » ← اسم مفعول ؛ مُجاهَد ـ مُفتَخَر ـ مُتَعَلَّم .... مُراد ـ مُجاب ـ مُقام ـ مُجار و.... .

ـ مُجاهَدَة : جهاد کردن ← جامد مصدری ـ مُحافَظَة : نگهداری کردن ← جامد مصدری ـ مُساعَدَة : کمک کردن (جامد مصدری)

■ نکته ۲ ■ : اسم های فاعل و مفعول نیز مانند دیگر اسم‌ها دارای « مذکّر و مؤنّث و مفرد و مثنّی و جمع » هستند.

۱) مثال : (حالتهای مختلف اسم فاعل از ثلاثی مجرّد) : حافِظ ـ حافِظان ، حافِظَین ـ حافِظَتان ، حافِظَتَین ـ حافِظونَ ، حافِظینَ ـ حافِظات .

مثال : (حالتهای مختلف اسم فاعل از ثلاثی مزید) : مُسلِم ـ مُسلِمان ، مُسلِمَین ـ مُسلِمَتان ، مُسلِمَتین ـ مُسلِمونَ ، مُسلِمینَ ـ مُسلِمات .

۲) مثال : (حالتهای مختلف اسم مفعول از ثلاثی مجرّد) : مَحفوظ ـ مَحفوظان ، مَحفوظَین ـ مَحفوظَتان ، مَحفوظَتَین ـ مَحفوظونَ ، مَحفوظینَ ـ مَحفوظات .

مثال : (حالتهای مختلف اسم مفعول از ثلاثی مزید) : مُحتَرَم ـ مُحتَرمان ، مُحترَمَین ـ مُحتَرَمتان ، مُحتَرَمَتَین ـ مُحتَرَمُونَ ، مُحتَرمینَ ـ مُحتَرَمات .

■ نکته ۳ ■ : اسمهایی که بر وزن « مَـفاعیل » می‌آیند، ممکن است جمع مکسّر برای وزن « مَـفْـعول » باشند. مثال :

ـ مَشاهیر : جمع ؛ مَشهور / مَضامین : جمع ؛ مَضمون / مَفاهیم : جمع ؛ مَفهوم / مَحاصیل : جمع ؛ مَحصُول /

اسمهایی چون : « مَصابیح ـ مَفاتیح ـ مَساکین ـ مَوازین ـ مَقادیر و... » علی رغم اینکه بر وزن « مَفاعیل » هستند، ولی مفردشان « اسم مفعول » نمی‌باشد.

■ نکته ۴ ■ : کلماتی‌که بر وزن « فَـعَـلَـة » می‌آیند را نباید عجولانه «مؤنّث» در نظر گرفت. مثال : طَلَبَة : جمعِ طالب/ وَرَثَة : جمعِ وارث/ کَفَرَة : جمعِ کافِر

❸ اسم مبالغه : اسمی است که بر بسیاریِ صفتی در فردی یا چیزی یا جایی دلالت می‌کند.

⌫ مهمترین وزنهای اسم مُبالغه « فَعّال ـ فَعّالَة » می‌باشد. مثال :

ـ رَزّاق ـ مَنّان ـ عَلّام ـ خَلّاق ـ فَتّاح ـ غَفّار ـ تَوّاب ـ کَذّاب و... . ـ عَلّامَة ـ فَهّامَة ـ کَفّارَة ـ أمّارَة ـ لَوّامَة و... .

■ نکته ۵ ■ : در ترجمه‌ی اسم‌های مُبالغه از کلمه‌ی « بسیار » استفاده می‌شود :

ـ رَزّاق ← بسیار روزی دهنده ـ صَبّار ← بسیار صبر کننده ـ غَفّار ← بسیار آمرزنده ـ سَتّار ← بسیار پوشاننده

■ نکته ۶ ■ : وزنهای « فَعّال ـ فَعّالَة » که بر شغل و یا ابزار و وسایل و دستگاه دلالت کنند، نیز « اسم مبالغه » به شمار می‌رود.

شغل ؛ قَصّاب ـ خَبّاز ـ حَدّاد ـ بَزّاز ـ نَجّار ـ رَسّام ـ طَیّار عَطّار و... .

ابزار و دستگاه ؛ سَیّارَة ـ فَتّاحَة (در باز کن) ـ نَظّارَة (عینک) ـ جَـوّال (تلفن همراه) و... .

■ نکته ۷ ■ : حرف « ـة » در وزن « فَـعّـالَة » نشانه‌ی مؤنّث بودن اسم محسوب نمی‌باشد. (به آن « تای کثرت » گفته می‌شود : هذا الرَّجُلُ عَلّامَةٌ)

تمرین ۱) : اسم فاعل و مفعول بسازید : (ثلاثی مجرّد)

۱) نَ صَ رَ : ..... / ..... ۲) قَ رَ ءَ : ..... / ..... ۳) سَ ءَ لَ : ..... / .....

۴) هَ دَ یَ : ..... / ..... ۵) ضَ مِ نَ : ..... / ..... ۶) حَ ف ظَ : ..... / .....

۷) جَ هِ لَ : ..... / ..... ۸) اَ خَ رَ : ..... / ..... ۹) أ کَ لَ : ..... / .....

تمرین ۲) : اسم فاعل و مفعول بسازید : (ثلاثی مزید)

۱) اِجتَهَدَ : ..... / ..... ۲) یُکرِمُ : ..... / ..... ۳) جاهَدَ : ..... / .....

۴) اِستَخرَجَ : ..... / ..... ۵) قَصَّرَ : ..... / ..... ۶) یُعَلِّمُ : ..... / .....

۷) رادَفَ : ..... / ..... ۸) تَناسَبَ : ..... / ..... ۹) اِنکَسَرَ : ..... / .....

۱۰) اِکتَسَبَ : ..... / ..... ۱۱) یُکَبِّرُ : ..... / ..... ۱۲) یُحسِنُ : ..... / .....

۱۳) تَدَبَّرَ : ..... / ..... ۱۴) اِلتَزَمَ : ..... / ..... ۱۵) یَنقَلِبُ : ..... / .....

۱۶) یُؤَسِّسُ : ..... / ..... ۱۷) یُواجِهُ : ..... / ..... ۱۸) یَتَعادَلُ : ..... / .....

تمرین ۳) : اسم مبالغه بسازید :

۱) صَبَر : ..... ۲) رَزَقَ : ..... ۳) عَلِمَ : ..... ۴) بَنَیَ : ..... ۵) غَفَرَ : .....

۶) أمَرَ : ..... ۷) کَفَرَ : ..... ۸) لَوَمَ : ..... ۹) عَبَسَ : ..... ۱۰)

تمرین ۴) : اسم های فاعل و مفعول و مبالغه را در جملات زیر پیدا کنید :

۱) المُستَضعَفونَ مِن النّاسِ بَینَنا مَظلومونَ ! : .....

۲) حُقوقُ المَحرومینَ فی هذا العصرِ مُغتَصَبَةٌ ! : .....

۳) یا أیّها النّبیُّ ! جاهِدِ الکُفّارَ و المُنافِقینَ ! : .....

۴) هؤلاءِ المؤمنونَ یَجتَنِبونَ عن المُنکَرِ ! : .....

۵) إنّهُم ذاهِبونَ إلی عَمَلِهم أو عائدونَ إلی مَنازِلهم ! : .....

۶) المُسلِمُ یَشکُرُ الرزّاقَ الّذی رَزَقَهُ مِن الطُّفولَةِ ! : .....

۷) إنْ عَفَوتَ فأنتَ المُتَفَضِّلُ و أنا المُستَسلِمِ ! : .....

۸) غُدَدُ لسانِ القِطِّ سائلاً مُطهِّراً ! : .....

۹) الوالدانِ مُکرمانِ عندَ أولادِهما ! : .....

۱۰) الأبیاتُ الّتی تُنشَدُ مَمزوجةً بالعربیّةِ و الفارسیّةِ سُمِّیَتْ بالمُلَمَّعِ ! : .....

۱۱) صَدیقی کانَ حَدّاداً ماهِراً یَعمَلُ فی المَصنَعِ مِن الصّباحِ الباکِرِ ! : .....

۱۲) الأفضلُ للطُّلابِ أن یَنتَخبُوا فرعهم الجامعیّ بدقّةٍ حتّی لا یَندموا فی المُستَقبَلِ ! : .....

۱۳) کانَت شَمسُ الصّحراءِ مُحرِقَةً و المُتَفَرِّجونَ یُواصِلونَ طَریقهُم بصُعُوبةٍ ! : .....

۱۴) المؤمِنونَ یُدافِعونَ عن المَظلُومینَ و یُحارِبونَ الظّالمینَ ! : .....

۱۵) أرضُ کَربَلاءَ مُقَدَّسَةٌ عندَ جمیعِ المُسلمینَ ! : .....

۱۶) هؤلاءِ العُلماءُ قَصَدُوا أن نُساعِدَ المُستَضعفینَ فی العالَمِ ! : .....

۱۷) أنا اُحِبُّ الآمِرُ بالمَعروفِ و النّاهِی عن المُنکَرِ ! : .....

لغات و کلمات درس هشتم

١) أرْجُو : **می‌خواهم، امیدوارم** (مضارع : یَرجُو / أمر : أرجُ / مصدر : رَجاءً)
٢) اِستَغاثَ : **کمک خواست** (مضارع : یَستَغیثُ / أمر : اِستَغِثْ / مصدر : اِستِغاثَة)
٣) جَرَّبَ : **آزمایش کرد** (مضارع : یُجَرِّبُ / أمر : جَرِّبْ / مصدر : تَجریب)
۴) دَنا : **نزدیک شد** (مضارع : یَدنُو / مصدر : دُنُوّ)
۵) اِستَفادَ : **استفاده کرد** (مضارع : یَستَفیدُ / أمر : اِستَفِدْ / مصدر : اِستِفادَة)
۶) بَدَّلَ : **عوض کرد، جایگزین کرد** (مضارع : یُبَدِّلُ / أمر : بَدِّلْ / مصدر : بَدْلٌ)
٧) تُـفَـتِّـشُ : **جستجو می‌شود** (فعل مجهول از : یُفَتِّشُ / ماضی : فَتَّشَ / مصدر : تَفتیش)
٨) تَرضَی : **می‌پسندی** (ماضی : رَضِیَ / أمر : اِرْضَ / مصدر : رِضاً)
٩) سَلْ : **بپرس** (ماضی : سَألَ / مضارع : یَسألُ / مصدر : سؤالاً)
١٠) ذاقَ : **چشید** (مضارع : یَذُوقُ / أمر: ذُقْ / مصدر : ذَوقاً)
١١) شَمَّ : **بویید، استشمام کرد** (مضارع : یَشُمُّ)
١٢) هَجَرَ : **ترک کرد، رها کرد** (مضارع : یَهجُرُ / أمر : اُهْجُرْ / مصدر : هِجراً)
١٣) ناحَ : **با صدای بلند گریه کرد** (مضارع : یَنُوحُ / أمر : نُحْ)
١۴) مَضَی : **گذشت** (مضارع : یَمضِی / أمر : اِمضِ)
١۵) یَهیمُ : **تشنه می‌شود** (ماضی : هامَ / أمر : هِمْ)
١۶) مَرَّرَ : **تلخ کرد** (مضارع : یُمَرِّرُ / أمر : مَرِّرْ / مصدر : تَمریر)
١٧) شَکا : **گلایه کرد** (مضارع : یَشکُو / أمر : اُشْکُ / مصدر : شِکایَة)
١٨) شاءَ : **خواست** (مضارع : یَشاءُ / أمر : شَیْءْ)
١٩) سامِحینی : **مرا ببخش**
٢٠) أدعِیَة : **دعاها** (مفرد : دُعاء)
٢١) رُفات : **استخوان پوسیده**
٢٢) مُجَرَّب : **آزمایش شده، آزموده**
٢٣) فَلَوات : **بیابان‌ها** (مفرد : فَلاة)
٢۴) عُداة : **دشمنان** (مفرد : عادی)
٢۵) وَکَنات : **لانه‌ها** (مفرد : وکْنَة)
٢۶) آتِی (آتٍ) : **آینده، در حال آمدن**
٢٧) رَصید : **شارژ (اعتبار)**
٢٨) رَکْب : **کاروان شتر یا اسب سواران**
٢٩) غَداة : **آغاز روز**
٣٠) مَمزوجَة : **در آمیخته، مخلوط**
٣١) مَصانِع : **آب‌انبارها** (مفرد : مَصْنَع)
٣٢) کَذّاب : **بسیار دروغگو**
٣٣) فَهّامَة : **بسیار فهمیده**
٣۴) خَلّاق : **بسیار آفریننده**
٣۵) شَریحَة : **سیم کارت**
٣۶) شَحْن : **شارژ**
٣٧) اِتّصالات : **مخابرات**
٣٨) عَشِیَّة : **آغاز شب**
٣٩) نَدامَة : **پشیمانی**
۴٠) نَظّارَة : **عینک**
۴١) کَأس : **جام، لیوان**
۴٢) رَسّام : **نقّاش**
۴٣) بَدیع : **تازه، نُو**
۴۴) بُعْد : **دوری**
۴۵) فَتّاحَة : **در باز کن**
۴۶) وُدّ : **دوستی**
۴٧) دَهر : **روزگار**
۵٠) عَجین : **خَمیر**
۴٨) طَیّار : **خلبان**
۴٩) أحِبَّة : **دوستان** (مفرد : حَبیب)
۵٠) دُموع : **اشکها** (مفرد : دَمْعَة)

کلمات مترادف درس اوّل

١) اِستَغاثَ = اِستَعانَ (**کمک خواست**)
٢) فَواحِش = سَیِّئات (**کارهای زشت**)
٣) بَدیع = حَدیث = جَدید (**نُو**)
۴) فَلاة = صَحراء (**بیابان**)
۵) بُستان = حَدیقَة (**باغ**)
۶) بَغْی = ظُلم (**ستم**)
٧) جَرَّبَ = اِختَبَرَ (**آزمود**)
٨) هَجَرَ = تَرَکَ = رَحَلَ (**رها کرد**)
٩) وُدّ = حُبّ (**دوستی، عشق**)
١٠) آتِی = قادِم (**آینده**)
١١) حَلَّ = نَزَلَ (**فرود آمد**)
١٢) مَضَی = اِنقَضَی (**سپری شد، گذشت**)
١٣) دَنا = قَرُبَ (**نزدیک شد**)
١۴) شاءَ = طَلَبَ = أرادَ (**خواست**)
١۵) الإثم = الذّنب (**گناه**)
١۶) وُکْن = عُشّ (**لانه**)
١٧) بَدَّلَ = غَیَّرَ، عَوَّضَ (**عوض کرد**)
١٨) مَمزوج = مَخلوط (**در هم آمیخته**)
١٩) فَتَّشَ = بَحَثَ (**جستجو کرد**)

کلمات متضادّ درس هشتم

١) آتِی (آینده) ≠ ماضی (گذشته)
٢) دَنا (نزدیک شد) ≠ بَعُدَ (دور شد)
٣) اِشتَرَی (خرید) ≠ باعَ (خرید)
٤) کَذّاب (بسیار دروغگو) ≠ صَدیق (راستگو)
٥) رَجا (امید داشت) ≠ یَئِسَ (نا امید شد)
٦) غَداة (آغاز روز) ≠ عَشِیَّة (آغاز شب)
٧) راحَة (آسایش) ≠ شِدَّة ، عَذاب (سختی)
٨) حَلَّ (فرود آمد) ≠ رَکِبَ (سوار شد)
٩) بُعْد (دوری) ≠ قُرْب (نزدیکی)
١٠) بَدیع (نو) ≠ قَدیم (کهنه)
١١) أحِبَّة (دوستان) ≠ عُداة (دشمنان)
١٢) قَصیر(کوتاه) ≠ طَویل (بلند)

جمع‌های مکسّر درس هشتم

١) أحادیث ← حَدیث (سخن)
٢) خَزائِن ← خِزانَة (گنجینه، انبار)
٣) فَواحِش ← فاحِشَة (کار بسیار زشت)
٤) کَبائِر ← کَبیرَة (گناه بزرگ)
٥) دُمُوع ← دَمْعَة (اشک)
٦) غُیُوب ← غَیْب (راز)
٧) عُداة ← عادِی (دشمن)
٨) فَلَوات ← فَلاة (بیابان)
٩) مَصانِع ← مَصنَع (آب انبار بیابان)
١٠) مَحامِد ← مَحمَد (ستایش)
١١) أحِبَّة ← حَبیب (دوست، محبوب)

محل یادداشت نکات :

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور
WWW.KONKUR.INFO

https://konkur.info